

**ШЕВЧЕНКІВ ІДЕАЛ «СВОЄЇ» ХАТИ, ПРАВДИ, СИЛИ І ВОЛІ
В НАРАТИВАХ СУЧАСНИКІВ**DOI: <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2026-1-53-76-88>**Катерина Глуховцева,**

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови і журналістики
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5581-2204>

Галина Барилова,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і журналістики
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4775-0709>

У статті проаналізовано наративи сучасників, у яких прокоментовано символіку уривка вірша Тараса Шевченка «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля», взятого з «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє». Для реалізації цієї мети використано метод опису наукових джерел, виділення й аналіз символів, зіставний та семантичний аналіз текстів. Під наративом авторки розуміють розповідь про певну подію, роздум, інтерпретацію якогось явища, спосіб повідомлення про якісь факти для того, щоб сформувавши конкретне враження або переконання. Джерелом фактичного матеріалу стали роздуми учнів 10 – 11 класів, студентів та вчителів, яким було запропоновано написати есе на тему «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Аналіз матеріалу засвідчує, що на межі тисячоліть змінюються вектори аналізу мови творів Тараса Шевченка. І науковці, і пересічні жителі України аналізують мовотворчість Великого Кобзаря в контексті самоідентифікації українців. Нині предметом уваги сучасників є Шевченків профетизм, джерелами якого стали книги старозавітних пророків, Псалтир і Євангеліє. Поетичний профетизм Т. Шевченка черпав із фольклорних джерел, народних уявлень. Мотив віщування походить також з народних вірувань. Тому сучасники називають Тараса Шевченка Пророком, незаперечним символом України, генієм, митцем, філософом, центральною постаттю в українській літературі й історії, бунтарем, вічним воїном з позивним «Кобзар». Вислів Тараса Шевченка «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля», за словами сучасників, – це національний дороговказ, ланцюг незламності, глибоко філософський вислів, формула виживання, ідеологічний камінь у будівлю незалежності, символ боротьби та опору, мотивація протистояння, національний код, непохитна істина, глибоке узагальнення історичної долі українського

народу, заклик до пробудження. Пояснення символіки слів *хата, правда, сила, воля* реалізоване з використанням лінгвістичної аналогії.

Ключові слова: лінгвістична аналогія, наратив, профетизм, символіка.

Hlukhovtseva Kateryna, Barylova Halyna. Shevchenko's ideal of «one's own» home, truth, strength, and freedom in contemporary narratives

The article analyzes narratives of contemporaries in which the symbolism of a line from Taras Shevchenko's poem «In one's own home there is one's own truth, and strength, and freedom» is interpreted. The line is taken from «To the dead, the living, and the unborn, my fellow countrymen in Ukraine and outside Ukraine, my friendly epistle». By «narrative», the authors understand a story about a certain event, a reflection, an interpretation of a phenomenon, or a way of presenting facts in order to form a specific impression or belief. The source of factual material consists of reflections by 10th–11th grade students, university students, and teachers, who were asked to write essays on the topic «In one's own home there is one's own truth, and strength, and freedom». The analysis of the material shows that at the turn of the millennium, the vectors for analyzing the language of Taras Shevchenko's works have changed. Both scholars and ordinary citizens of Ukraine analyze the linguistic creativity of the Great Kobzar in the context of Ukrainian self-identification. Today, the focus of contemporaries' attention is Shevchenko's prophetic nature (prophetism), the sources of which include the books of the Old Testament prophets, the Psalter, and the Gospels. Shevchenko's poetic prophetism also draws from folklore sources and popular beliefs. The motif of prophecy likewise originates from folk traditions. Therefore, contemporaries refer to Taras Shevchenko as a Prophet, an undeniable symbol of Ukraine, a genius, an artist, a philosopher, and a central figure in Ukrainian literature and history. The explanation of the symbolism of the words *home, truth, strength, and freedom* is carried out using linguistic analogy.

Keywords: linguistic analogy, narrative, prophetism, symbolism.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Вступ. Уже стало аксіомою твердження, що поезію Тараса Шевченка кожне покоління українців тлумачить по-своєму, ніби відкриваючи все нові й нові смисли геніального Шевченкового слова. Знакові для української культури постаті (письменники, літературознавці, лінгвісти) звертають увагу на все нові й нові ідеї,

асоціативно-образні зв'язки, якими наповнені поезії Тараса Шевченка. Образність, багатозначність, контекстуальна наповненість поезій Великого Кобзаря роблять його вірші багатовекторними. Не випадково Павло Мовчан відзначив: *«І кожне нове покоління прочитує це слово по-своєму. Озвучує його по-своєму, трактує його по-своєму, співвідносячи свій час з великою національною Позачасовістю»* (Мовчан, 2022, с. 274), яку Григорій Грабович назвав «міфічним стисканням часу» (Грабович, 1998, с. 219).

Про цінність і вагу поезій Т. Шевченка для українського народу, зокрема «Кобзаря», влучно сказав Олесь Гончар: *«Страшно подумати, що яка-небудь випадковість могла би позбавити народ наш, позбавити Україну цієї заповітної книги, яка для багатьох поколінь стала мудрою наставницею, вчила і вчить усіх нас совісті й добру, вірності синівському обов'язку. Поезія «Кобзаря» позначилася на духовному формуванні і моральному обличчі всього народу; вона багато в чому визначила рівень його соціальної і національної самосвідомості»* (Гончар, 1993, с. 92). Він називає «Кобзар» *заповітною книгою українського народу* (Гончар, 1993, с. 96); *правдивою розмовою з Богом* (Гончар, 2002, с. 471); *народною думою, піснею* (Гончар, 1993, с. 97); *стилістичною відвагою* (Гончар, 2002, с. 328). *«Осмислення національно-культурних цінностей через Шевченкове слово, – підкреслює Світлана Єрмоленко, – показовий суспільно-світоглядний, художньо-естетичний процес. Мова Шевченка відкрита для сприйняття новими і новими поколіннями. Відкритість її – це і є нове асоціативне мислення, що спричиняється до виникнення або переосмислення крилатих висловів»* (Єрмоленко, 2007, с. 280).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова творів Тараса Шевченка завжди була в центрі уваги науковців. Відомо, що Леонід Булаховський характеризував мову Великого Кобзаря як «мірило культурно-побутової спільноти» (Бибик, 2018, с. 32), а книжну літературну практику в Україні він кваліфікував як естетичну потребу освічених людей, як книжну культуру часу (Булаховський, 1977, т. 2, с. 229). Всеволод Ганцов аналізував фонетичні та морфологічні діалектні особливості мови поета. Іван Огієнко уклав «Граматику-стилістичний словник Шевченкової мови» (Огієнко, 1961), а Василь Ващенко – словник-показчик епітетів поетичної мови Т. Шевченка (Ващенко, 1982). Віталій Русанівський, досліджуючи мовотворчість Шевченка, зокрема й російськомовні тексти, називає Тараса Шевченка реформатором української літературної мови (Русанівський, 2000).

На межі тисячоліть змінюються вектори аналізу мови творів Т. Шевченка. Так, у колективній монографії «Територія мови Тараса Шевченка» йдеться про нове бачення мовотворчості поета. У ній розміщено інформацію про лінгвокультурні орієнтири творчості Кобзаря: книжно-історичні, народнопісенні, усно-розмовні, літературні, про побутування Шевченкового слова в сучасній українській

літературній мові. Цю книгу вирізняє сучасний погляд на місію Т. Шевченка в утвердженні нової української літературної мови. С. Єрмоленко, Г. Ганжа, Л. Гнатюк, Г. Сюта, Г. Вокальчук проаналізували мовотворчість Т. Шевченка в контексті самоідентифікації українців, визначили естетичний канон літературної мови Т. Шевченка, виділили новаторство і традиції в мові поета. У додатках до книги подано кількісно-контекстуальні маркери із загальною семантикою ГОВОРИТИ, БАЧИТИ, а також відомості про лексичну фіксацію новотворів Т. Шевченка у словниках (Територія, 2016).

У збірнику «Шевченкознавчі студії» надруковано статті, проблематика яких прочитується через назви розділів книги: «Поезія Тараса Шевченка як Всесвіт», «Проблеми поетики творів Тараса Шевченка», «Від конкретного до загального: Шевченків текст як відображення творчості», «Парадигма якості образів і мотивів творчості Тараса Шевченка», «Актуальний шевченкознавчий пошук: мовознавчі і культурологічні аспекти», «Шевченкознавчі порівняльні студії», «Слово Тараса Шевченка без кордонів» (Шевченкознавчі, 2015).

Методи дослідження. Завдання цієї статті вбачаємо в тому, щоб проаналізувати наративи сучасників, у яких визначена символіка уривка вірша Тараса Шевченка «В своїй хаті своя й правда, і сила і воля», узятого з «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє». Для реалізації цієї мети використано метод опису наукових джерел, виділення й аналіз символіки, зіставний та семантичний аналізи.

Виклад основного змісту. Нині, у часи жорстоких боїв під час російського нашествия, сучасники нерідко звертаються до осягнення того глибокого смислу, що закладений поетом у його безсмертні поезії. Мали можливість це зробити й учні 10 – 11 класів, студенти та вчителі, яким було запропоновано написати есе на тему «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Ці роздуми кваліфікуємо як наративи, тобто «послідовний виклад взаємопов'язаних подій, образів, фактів, думок і т. ін. читачеві або слухачеві» (Словник). Вони формують контекст, пояснюють сенси та впливають на сприйняття реальності, часто використовуючись для формування громадської думки.

Постать Тараса Григоровича Шевченка постає перед респондентами як «людина з великої літери» (17 р.)¹, «людина славетного козацького роду» (17 р.), «видатний український поет, художник і національний пророк України» (17 р.). Перифраза пророк – частовживана в наративах. І якщо раніше зазвичай називали Тараса Шевченка Великим Кобзарем, тобто людиною, яка несе правдиве слово до сердець простих людей, то в уяві сучасників Тарас Шевченко – пророк, бо він передбачив, з якими труднощами зіткнуться українці

¹ Тут і далі позначаємо вік респондента.

на своєму історичному шляху. Його вже називають навіть козаком-характерником, тобто людиною, що здатна прогнозувати й передбачати майбутнє.

Обґрунтування цієї думки знаходимо в працях науковців. «Основним джерелом Шевченкового профетизму, – як вважає Є Нахлік, – була Біблія. У поетичному прозріванні суспільних катаклізмів, майбутнього суспільства гуманізму, правди й волі він спирався насамперед на книги старозавітних пророків, Псалтир і Євангеліє... У поетичному профетизмі Шевченко йшов і від фольклорних уявлень, притім фольклорна інтертекстуальність виявлялася у його поетичній футурології до арешту та в перших роках заслання (відгомони середньовічного міфу про сплячих до пори до часу окремих героїв або війська у віршах „Чигрине, Чигрине” і „Буває, в неволі іноді згадаю”). Від народних вірувань походить і мотив віщування у Шевченковій поезії» (Нахлік, 2015, с. 4).

Сучасники, роздумуючи над долею поета, звертають увагу і на народне джерело його переконань, і на опертя на давню українську філософічність, уміння бачити в буденному своєрідність, і на прагнення бачити свій народ вільним: *Уявіть: кріпак, який став генієм, малює картини, пише вірші, а в душі у нього горить вогонь свободи* (31 р.), *це велет ДУХУ, якого обрала українська ЗЕМЛЯ та вибрала українська ІСТОРІЯ, щоб вершити великі справи великою і надвеликою ціною людського страждання та терпіння* (27 р.). Тарас Шевченко – *незаперечний символ України, геній, митець, філософ* (17 р.). *Я уявляю Шевченка воїном, хоч і без зброї. Тарас Шевченко – центральна постать в українській літературі й історії. Попри творчу натуру (поет, живописець, гравер, прозаїк), Тарас завжди був бунтарем. Наш вічний воїн з позивним «Кобзар»* (23 р.).

У роздумах реципієнтів помічаємо спроби подати загальну оцінку творчості митця: *Творчість Т. Шевченка – це голос народу* (20 р.), *«Кобзар» і сьогодні залишається книгою боротьби* (17 р.).

Вислів Тараса Шевченка *В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля* респонденти сприймають не лише як поетичний рядок, а як національний дороговказ, який і сьогодні нагадує: *майбутнє України залежить від нашої єдності, пам'яті та відповідальності за власну державу* (17 р.); *він нагадує нам про відповідальність за власну історію, пам'ять і можливість зробити вибір* (21 р.); *це крик душі, що лунає крізь століття* (17 р.); *це глибоко філософський вислів, що розкриває сутність національної свідомості українського народу* (17 р.). Осмислюючи символіку аналізованого вислову Тараса Шевченка, автори роздумів помічають зв'язок ідей поета з ментальністю українського народу, їхнє філософське підґрунтя, значення для розуміння подій, які відбуваються сьогодні. Свої роздуми сучасники часто будують на протиставленні: *Слова «в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» – це не архаїзм, це дороговказ. Від Шевченка до наших днів – це ланцюг*

незламності (17 р.). Сьогодні ми часто чуємо, що кордони стали умовними, проте для українців слова Тараса Шевченка «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» раптово перестали бути рядком із його «Кобзаря», перетворившись на суворий іспит на національну зрілість (36 р.). Його називають народним пророком і титаном духу, адже він не просто вболівав за долю України, а заклав ідеологічний камінь у будівлю нашої незалежності, вивівши формулу: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» (16 р.). Тарас Шевченко – це совість нації, що й сьогодні нагадує: тільки у своїй хаті народ має право на правду, силу й волю (17 р.).

Сучасні дописувачі у творах Т. Шевченка знаходять невимушений підтекст, який вимальовує постать морально міцного, загартованого історією чоловіка – автора: *Мій Шевченко сьогодні не дивиться зі стіни суворим поглядом минулого. Він живе в кожному з нас. Його серце б'ється у війнах, які крізь утому і недоспані ночі тримають небо над нашими містами. Він тепер убраний у військовий піксель, бо саме так нині виглядає боротьба за право мати свій дім* (17 р.).

На думку респондентів, Тарас Шевченко утверджував непохитну істину, яка стала нашим національним кодом: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». А тому слова поета стали символом боротьби та опору країни, мотивацією до потужного протистояння знищенню ментальності українців (16 р.). Ці слова стали заповітом майбутнім поколінням, дороговказом для кожного українця (20 р.). Загалом вислів Тараса Шевченка, на думку сучасників, є не лише поетичним рядком, а глибоким узагальненням історичної долі українського народу; це заклик до пробудження, до усвідомлення власної гідності.

Образ хати у Шевченка – це багатошаровий символ. На першому рівні це родинне вогнище, місце безпеки та інтимності. Проте в контексті його творчості цей образ трансформується у поняття Батьківщини, суверенної держави та автономного духовного простору: *Естетизація названого поняття як елемента української побутової культури здійснюється завдяки переходу від реального безстороннього зображення денотата до асоціативно-образного, конкретно-чуттєвого* (Територія, 2016, с. 153).

Символіку лексеми хата Тараса Шевченка автори роздумів осмислюють, спираючись на первинне значення слова: «Своя хата» – це не про будинок, у якому ми живемо. Це про простір свободи, гідності та внутрішньої опори, без якої важко стати справжньою Людиною (18 р.); це внутрішній світ людини, де формується її світогляд, мораль і совість. Саме в цьому і полягає справжня, могутня сила людини (17 р.).

Символіку образу хати сучасники нерідко пояснюють через антропоморфну метафору: це образ нашої внутрішньої оселі – душі, де ми можемо знайти теплі спогади, слідувати власним моральним орієнтирам і цінностям (20 р.), а, частіше, – через співвіднесення цього денотата з категоріями моралі, абстрактними

поняттями: «Своя хата» для сучасного українця – це не лише кордони, це простір гідності, це право розмовляти рідною мовою, виховувати дітей на своїх цінностях (16 р.); Шевченкова «хата» – це символ свободи і людської гідності, те місце, де народжується правда, де формується сила і де живе воля. Для Шевченка хата була не лише фізичним простором, а образом рідної землі, народу і культури, яку потрібно берегти (21 р.); окремими предметами: У своїй хаті воля стає струною, що з'єднує серця різних поколінь (18 р.); зі святинями: Для українця дім завжди був святиною (16 р.).

При поясненні символіки лексеми *хата* респонденти часто апелюють до рідних для них понять (рідна земля, стежка, мамина пісня), які потім внаслідок узагальнення трансформуються в образи *історії*, *пам'яті про борців за волю*, *Батьківщини*: «Своя хата» – це насамперед рідна земля, де кожна стежка дихає історією, де звучить мамина мова і де живе пам'ять про тих, хто боровся за нашу свободу. У власному домі людина почувається захищеною, бо знає, що тут її коріння. Так само й народ сильний тоді, коли має свою державу, свою культуру й свою правду. Без цього він втрачає себе (18 р.).

Усі респонденти помічають семантичний зв'язок лексеми *хата* зі словом *Україна*: Його «своя хата» – це ідеальний образ незалежної України, де господар – народ, а не заїжджий намісник. За правду і любов до Батьківщини він зазнав заслання й принижень, проте довів: сила, що базується на внутрішній свободі, міцніша за мури казематів. Для кожного українця рідна хата – це Україна (20 р.).

Ці думки пересічних українців суголосні з висновками вчених: Шевченків відомий афоризм належить до мовно-естетичних знаків української культури, в якому слововживання *хата* у відповідному контексті набуває символічного значення *Україна*. Підставою для такої інтерпретації є вертикальний контекст поетичної творчості Кобзаря, пор.: *З хатини видно Україну / І всю Гетьманщину кругом* («Сон. Гори мої високі!»); *Вкраїно! / Мій любий краю неповинний!.. / Воскресни, мамо! І вернися / В світлицю-хату; опочий* («Осія. Глава XIV») (Територія, 2016, с. 157).

Відродження державності в Україні хвилювало Тараса Шевченка повсякчас. Про це йдеться у статті В. Бугрима «Візії державності, соборності, козацтва України у творчості та діяльності Тараса Шевченка»: *Передусім, його хвилювала історія рідного народу. Він проникливо студіював 5-ти томну «Історію Малоросії» українського енциклопедиста Миколи Маркевича, праці відомих учених Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Олександра і Михайла Лазаревських, Михайла Максимовича, Василя Тарнавського, з якими товаришував, Дмитра Бантиш-Каменського, Осипа Бодянського. Все це формувало у ньому розуміння минушини і сприяло тому, що його поезію і прозу пронизує не лише вболівання за історичну долю України, а й постійна віра у відродження бувшої*

Державності України, наявної за часів Київської Русі, Доби козаччини, що оспівано у творах, як і надії на справедливу долю вільної України в майбутньому (Бугрим, 2015, с. 58–59).

Респонденти пов'язують слова Пророка України із сучасними реаліями життя: українці на практиці довели, що означає мати «свою правду і волю». Захисники України, які стали на оборону держави, захищають не лише кордони, а й право народу жити у власній хаті. Прикладом сили духу є оборона Києва, Маріуполя, Харкова, Херсона – міст, які вистояли або були звільнені ціною надлюдських зусиль: *Коли ми мовимо про хату, говоримо не лише про будинок, адже дім – це не просто стіни. Це відчуття любові, захищеності та тепла. Це місце, де тебе приймають, де тебе чують і де тебе бережуть. Це місце сили. Звичайно, стіни – це лише основа. Найголовніше в оселі – це люди, які тебе підтримують, люблять і захищають* (17 р.).

Реалії сучасного життя, на думку багатьох жителів України, суттєво вплинули на свідомість українців: *Війна позбавила багатьох людей їхніх домівок, змусила залишити все дороге й близьке. Хати, які ще вчора були наповнені життям, перетворилися на мовчазні руїни. Разом зі зруйнованими стінами було зруйновано відчуття безпеки, стабільності, спокою. Люди опинилися далеко від рідних місць, але біль втрати вони несуть із собою всюди. Проте навіть у розлуці українці не втрачають головного – почуття внутрішнього дому* (22 р.).

Коли респонденти говорять про символіку образу «своєї хати», то вони будують своє висловлювання з використанням аналогії, при якій відбувається пересікання інформаційних потоків кількох сфер (Остапчук, 2016, с. 224). Про аналогію говорять тоді, коли у висловлюванні спостерігаємо перехід від відомого знання про окремих предмет або його групи до нового знання про другий окремий предмет. Отже, у такий спосіб пізнають нове явище, спираючись на раніше набуті знання про інше явище: «Судження за аналогією – це доказ про приналежність одиничному предмету певної прикмети, заснований на схожості цього предмета з іншим одиничним предметом» (Глуховцева & Глуховцева, 2023, с. 22). Вислів *своя хата* в наративах сучасників корелює з поняттям *народ-господар*, що актуалізує ще одну сему – приналежності держави народові, що здатний сам господарювати: *У своїй хаті ми господарі. І саме тому маємо і правду, і силу, і волю, щоб жити, творити й захищати Україну* (16 р.). Загалом зіставлення образу *своєї хати* з батьківщиною, рідною землею, власною державою, переростає в образ народу – господаря свого життя, народу, що має право на свободу в усіх її проявах: *Поняття «своя хата» у Шевченка має символічне значення. Це не просто дім як місце проживання, а образ рідної землі, Батьківщини, простору, де людина розпочинає шлях свого буття. Саме у своєму домі людина має право на свободу в усіх її формах і проявах. Коли ж народ позбавлений цього права, він втрачає не лише свободу, а й власне майбутнє* (17 р.).

Посутньо сучасники висловлюються також про символіку словосполучення *своя правда*, що, на їхню думку, символізує право громадян України на власні цінності, історію та світогляд, право будувати свою державу, встановлювати її кордони: *Шевченкова правда кричить про те, що не можна знайти себе, зрікшись свого роду-племени. Коли ми залишаємо Україну, сподіваючись, що хтось інший вибере для нас перемогу або відбудує наші міста, ми добровільно позбавляємо себе Батьківщини* (16 р.). Загалом для Кобзаря *правда* – це *наші традиції, цінності, звичаї, які народ вишановує, й вони не повинні бути знищеними кимось іншим, стертими з історії або взагалі заміненими на щось інше, бо найвища цінність – це свобода* (20 р.). Деякі дописувачі символіку лексеми *правда* витлумачують через свої власні переживання й негаразди: *Моя правда – це пам'ять про маму. Це біль, який не зникає, але навчає співчуття* (16 р.); *Правда у власній хаті – це право жити за законами совісті й справедливості, а не за нав'язаними ззовні правилами* (16 р.).

Символіку лексеми *воля* автори наративів пояснюють, добираючи до цього слова синоніми, співвідносячи його з соціально політичними термінами *незалежність, закон, право*: *Воля – це наша жага до свободи. Це про боротьбу за незалежність, про життя за власними законами* (17 р.); *Воля – найвища цінність нашої «хати». Це право бути собою, жити у вільній країні, творити її майбутнє. Як молода людина, я розумію: воля потребує відповідальності... Я вірю, що наше покоління зможе здійснити заповіти Кобзаря»* (20 р.); *Це усвідомлення того, що воля починається з внутрішнього рішення не здатися* (16 р.). *Воля в «своїй хаті» – це можливість дихати на повні груди, не боячись власних думок, своєї правди бути українцем і пишатися цим* (17 р.); *Воля – це єдиний кисень для нації, без якого навіть найбагатша хата перетворюється на холодну й пусту гробницю* (25 р.).

Символічне значення в аналізованому контексті має також лексема *сила*, про яку говорить Шевченко. Але це, на переконання респондентів, не лише фізична міць, не механічна зброя. *Це насамперед сила духу, відвага й непокора, що стає мечем правосуддя у руках народу. Про це і свідчить воля народу. Без внутрішньої свободи людини неможлива й свобода територіальних кордонів. Людина або народ, що не відчуває волі у власній «хаті», завжди буде в ярмі поневолювачів* (17 р.). Символіка слова *сила* витлумачена також із використанням лексичного фону слів *сім'я, родина, українці*: *Сім'я – це не тільки спільні обов'язки, але й спільна відповідальність за тих, кого ти любиш. І, нарешті, сила – це той клей, який утримує кожен елемент цього мікрокосмосу. Воля бути разом у радості та в біді, розвиватися та підтримувати одне одного у всіх починаннях. У своїй хаті воля і сила стає струною, що з'єднує серця різних поколінь* (17 р.); *А це наша сила в тому, що ми разом. У такий темний час ділимося не лише теплом, а й мріями, усмішками чи просто смаколиками. Кожен із нас і всі разом ми*

залишаємося Українцями. Разом ми можемо полегшити шлях і нагадати собі, що, попри всі труднощі, попереду в нашій хаті буде світло, правда, сила і воля! (32 р.). Сила – в здатності вистояти, навіть коли боляче, а ти все одно йдеш далі. У військових без сну, у волонтерів без вихідних, у дітей без дитинства (16 р.).

У роздумах про сутність вислову Тараса Шевченка «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» наратори зізнаються, що їхні погляди на творчість Тараса Шевченка змінилися: *Роздуми поглинули мене, я була впевнена раніше в тому, що старі класичні твори не є цікавими, що не варто витрачати на них свій час. Помилялася. Я починаю розуміти, чому поруч з іконами в бабусиній оселі висить портрет Кобзаря, бо Тарас Шевченко – геніальний українець, не знати його творчість для нас, українців, принизливо. Зачепило... (17 р.); Я тільки тепер відчула силу Шевченкового слова: слова письменника про віру та боротьбу допомагають мені залишатися оптимісткою (17 р.); А будувати «свою хату» означає щодня плекати в собі цю нерозривну єдність правди, сили та волі, бо саме в них полягає секрет нашої непереможності (17 р.); Для мене правда, сила і воля – не абстрактні поняття, а реальні цінності, за які інколи доводиться платити надзвичайно високу ціну (16 р.).*

Висновки. Аналізований вислів Тараса Шевченка, за словами сучасників, – це національний дороговказ, ланцюг незламності, глибоко філософський вислів, формула виживання, ідеологічний камінь у будівлю незалежності, символ боротьби та опору, мотивація протистояння, національний код, непохитна істина, глибоке узагальнення історичної долі українського народу, заклик до пробудження.

«Своя хата» символізує простір Правди, Сили і Волі, це не будинок, а простір свободи, гідності й внутрішнього опору; це внутрішній світ людини, це образ внутрішньої оселі – душі, це ідеальний образ незалежної України, держави, це своя культура, це право говорити українською мовою, виховувати дітей на своїх цінностях, рідна земля, символ боротьби і місце правди.

Своя воля – струна, що з'єднує серця поколінь, право народу жити за власними законами. Своя правда – власні цінності, історія, світогляд.

Література та джерела

- Бибик, С. (2018). Леонід Арсенійович Булаховський: біля витоків української лінгвістики. *Культура слова*. № 89. С. 27–38.
- Бугрим, В. (2015). Візії державності, соборності, козацтва України у творчості та діяльності Тараса Шевченка. *Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць*. Вип. 18. За матеріалами Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка (10–12 березня 2014 року). Київ: Київський університет, С. 57–63.

- Булаховський, Л. А. (1977). *Вибрані праці в п'яти томах*. Київ : Наукова думка. Т. 2. Українська мова. 631 с.
- Ващенко, В. С. (1982). Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка : Словник-показчик. Дніпропетровськ : ДДУ, 84 с.
- Глуховцева, К., & Глуховцева І. *Мова – націєтворчий код народу : колективна монографія [Електронне видання]*. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 240 с.
- Гончар, О. (1993). *Чим живемо: на шляхах до українського Відродження*. Київ : Дніпро, 400 с.
- Гончар, О. Т. (2002). *Щоденники : У 3-ох томах*. Т. I (1943 – 1967). Київ : Веселка, 455 с.
- Грабович, Г. (1998). *Поет як міфотворець*. Київ : Критика, 206 с.
- Єрмоленко, С. Я. (2007). *Мова і українознавчий світогляд : монографія*. Київ : НДПУ, 444 с.
- Мовчан, П. (2022). *Вертикаль слова : статті, передмови, інтерв'ю*. Васьків М. (ред. упоряд.). Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «Ярославів Вал», 608 с.
- Нахлік, Є. (2015). Пророцтво в Шевченковій поезії. *Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць*. Вип. 18. За матеріалами Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка (10–12 березня 2014 року). Київ : Київський університет, С. 3–13.
- Огієнко, І. (1961). *Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови*. Вінніпег, 257 с.
- Остапчук, І. І. (2023). Тропи та тропеїзація англословного масмедійного дискурсу. Дис. ...канд. філол. наук. 10.02.04. Львів, 2016. 230 с.
- Русанівський, В. М. (2001). *Історія української літературної мови*. Підручник. Київ : АртЕк, 392 с.
- Словник української мови*. Онлайн. Тт. 1–13. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=219301&page=1799>
- Територія мови Тараса Шевченка : монографія* (2016) / [С. Я. Єрмоленко, Г. М. Вокальчук, А. Ю. Ганжа, Л. П. Гнатюк, Г. М. Сюта]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 348 с.
- Шевченкознавчі студії* (2015). Збірник наукових праць. Вип. 18. За матеріалами Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка (10 – 12 березня 2014 року). Київ : Київський університет, 688 с.

References

- Buhrym, V. (2015). *Vizii derzhavnosti, sobornosti, koztatstva Ukrainy u tvorchosti ta diialnosti Tarasa Shevchenka [Visions of Statehood, Unity, and Cossackdom of Ukraine in the Work and Activity of Taras Shevchenko]*. In: *Shevchenkoznnavchi studii – Shevchenko studies*. (Vol. 18, pp. 57–63). Kyiv: Kyivskyi universytet [in Ukrainian].

- Bulakhovskiy, L. A. (1977). Vybrani pratsi v piaty tomakh [Selected Works in Five Volumes]. Vol. 2. Ukrainska mova. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Буbuk, S. (2018). Leonid Arseniiovych Bulakhovskiy: bilia vytokiv ukrainskoi linhvistyky [Leonid Arseniiovych Bulakhovskiy: At the Origins of Ukrainian Linguistics]. *Kultura slova – Culture of the Word*, (89), 27–38 [in Ukrainian].
- Hlukhovtseva, K., & Hlukhovtseva, I. (2023). Mova – natsiietvorchyi kod narodu: kolektyvna monohrafiia [Language as a Nation-Building Code: Collective Monograph]. Poltava: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].
- Honchar, O. (1993). Chym zhyvemo: na shliakhakh do ukrainskoho Vidrozhennia [What We Live By: On the Paths to Ukrainian Revival]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Honchar, O. T. (2002). Shchodennyky: u 3-h t. [Diaries: in 3 v.]. Vol. I (1943–1967). Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
- Hrabovych, H. (1998). Poet yak mifotvorets [The Poet as a Mythmaker]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
- Movchan, P. (2022). Vertykal slova: statti, predmovy, interviu [The Vertical of the Word: Articles, Forewords, Interviews]. Vaskiv M. (Ed.). Kyiv: TOV «Vydavnyche pidpriemstvo «Yaroslaviv Val» [in Ukrainian].
- Nakhlik, Ye. (2015). Prorotstvo v Shevchenkovii poezii [Prophecy in Shevchenko's Poetry]. In: *Shevchenkoznavchi studii – Shevchenko studies*. (Vol. 18, pp. 3–13). Kyiv: Kyivskiy universytet [in Ukrainian].
- Ohienko, I. (1961). Hramatychno-stylistychnyi slovnyk Shevchenkovoï movy [Grammatical and Stylistic Dictionary of Shevchenko's Language]. Winnipeg [in Ukrainian].
- Ostapchuk, I. I. (2016). Tropy ta tropeizatsiia anhlovnoho masmediinoho dyskursu [Tropes and Tropization of English-Language Mass Media Discourse]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
- Rusanivskiy, V. M. (2001). Istoriiia ukrainskoi literaturnoi movy: pidruchnyk [History of the Ukrainian Literary Language: Textbook]. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian].
- Shevchenkoznavchi studii. (2015). Zbirnyk naukovykh prats. Za materialamy Shevchenkivskoho mizhnarodnogo literaturnoho konhresu, prysviachenoho 200-richchiiu vid dnia narodzhennia Tarasa Shevchenka [Shevchenko Studies: Collection of Scientific Works: According to the materials of the Shevchenko International Literary Congress dedicated to the 200th anniversary of the birth of Taras Shevchenko]. Vol. 18. Kyiv: Kyivskiy universytet [in Ukrainian].
- Slovnyk ukrainskoi movy. (n.d.). Online. Vols. 1–13. Retrieved from <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=219301&page=1799> [in Ukrainian].

- Vashchenko, V. S. (1982). Epitety poetychnoi movy T. H. Shevchenka: slovnyk-pokazhchuk [Epithets of Taras Shevchenko's Poetic Language: Index Dictionary]. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
- Yermolenko, S. Ya. (2007). Mova i ukrainoznavchyi svitohliad: monohrafiia [Language and Ukrainian Studies Worldview: Monograph]. Kyiv: NDIU [in Ukrainian].
- Yermolenko, S. Ya. (Ed.). (2016). Terytorii movy Tarasa Shevchenka: monohrafiia [The Territory of Taras Shevchenko's Language: Monograph]. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.03.2026 р.

Прийнято до друку 10.04.2026 р.

Рецензент – канд. філол. наук, проф. Ігнат'єва С. Є.

Дата публікації статті: 10.05.2026 р.